

CHR. WINTHER
ARMENIEN
OG KAREN JEPPE

FAGLIG LÆSNING NR. 84
TIDSSKRIFT FOR SKOLE OG HJEM
NIENDE AARGANG — 4. HÆFTE

48.21
Wi 83
a

INDHOLD:

	Side
Landet	3
Historie	6
Under Islams Aag	8
Myrderierne.....	10
Verdenskrigen.....	11
Et Haab, der brast	14
Karen Jeppe	18
I Urfa	21
Et Folk myrdes	21
I Aleppo	23
I Folkeforbundets Tjeneste.....	24
Natten er saa mørk.....	26
En aaben Dør og et brændende Lys	28
I Aleppos Flygtningelejr	28
Landbrugskolonierne ved Euftrat.....	33
Pigen fra Danmark	37
Bøjet, men ikke knækket	37
Et Folks Moder	39

LANDET.

Mellem Lilleasien og Persien danner det armeniske Højland en mægtig Bjergknode. Randkæder mod Nord spærrer det ude fra Havet, og gennem det indre strækker sig flere forrevne Foldekæder, adskilt ved dybe Dale, hvoraf dog nogle i Tidens Løb er blevet opfyldt, saa store Dele af Landet danner et Plateau 1600—2000 m over Havet.

Op over disse Sletter og Bjergkæder hæver udbrændte Vulkaner deres Kegler, højest af alle det mægtige Ararat, hvis snedækte Top naar 5200 m over Havet.

Ingen af dem har haft Udbrud i den historiske Tid, men det er dem, der tidligere har fyldt Dalene med vældige Lavamasser, saa Vandløbene er blevet spærret inde og omdannet til stillestaaende Saltsøer. Størst af disse er Van (3700 km²), der ligger godt 1700 m over Havet.

Andre Steder baner rivende Strømme sig Vej gennem snævre Kløfter og bliver til store Floder, saaledes Eufrat og Tigris, der strømmer mod Syd gennem Mesopotamiens Lavland, og Aras til det kaspiske Hav.

Et Land af en alvorsfuld og højtidelig Skønhed, der passer godt til „Blodets og Taarernes Land”, som Armenien ikke uden Grund er kaldt. Det er præget af det strenge Fastlandsklima. En lang og haard Vinter dækker Landet med Is og Sne. Men i de dybe Dale, ved Søernes Bredder er der frugtbare Sletter,

hvor der i den korte, men hede Sommer avles Korn. Hvor der er Lejlighed til kunstig Vanding, er der udmærkede Betingelser for Frugtavl. De højere-liggende Sletter har en sparsom Vegetation af Græs og tornede Buske, hvor Faar og Geder kan finde Føden. Bjergskraaningerne er ofte dækket med Skov og Krat, og her findes Hjorte og Vildsvin, Ulve og Bjørne.

Navne som Eufrat, Tigris og Ararat findes paa Bibelens første Blade, og til Egnene her knytter sig Menneskeslægtsens ældste Historie.

Det egentlige Armenien er af Størrelse som Norge, men ser man paa Kortet nu, vil man finde, at den største Del af Armenien ligger inden for Tyrkiets Grænser. Men paa Grænsen af Tyrkiet og Persien ligger et lille Land omtrent paa Størrelse med Jylland — 31.000 km², med godt en Million Indbyggere — 35 pr. km² — Armenien eller Erivan, som det undertiden kaldes efter dets Hovedstad. Det er alt, hvad der er blevet tilbage — denne lille Republik, der sammen med de to lidt større Nabostater — Georgien med Tiflis som Hovedstad og Aserbejdjan med Hovedstaden Baku — hører under den russiske Sovjetunion.

Om et Besøg i dette Land (1925) fortæller Armeniens trofaste Ven, Fridtjof Nansen:

„Fra den brunbrændte Sardarabad-Ørkens ubarmhjertige Solbrand kom vi til en Landsby, omgivet af grønne, løvrige Haver og frugtbare Marker, som bliver vandet fra Kanaler, hvor solbrændte Unger badede, og sorte Bøfler svaledede sig med kun Hovederne over Vandfladen.

Vi standsede i Skyggen af Akacierne. Folkene kom ud fra Lerhytterne, og med deres aldrig svigtende Gæstfrihed bød de de fremmede Vand og Mælk til at lække den uslukkelige Tørst, og de bød herlige Abrikoser, Kirsebær og Morbær. For det meste daarligt klædt, tildels i Pjalter, og barbenede; de er venlige, men uden Smil, med værdig Holdning og et behersket, noget tungsindigt Udtryk i de mørke

Kort over Armenien.

Ansigter, ikke sjældent kønne med fine, intelligente Træk, men gerne med et vist halvsemitisk Præg, særlig de smalle, lidt krumme Næser. Men imellem kan der være enkelte blonde, næsten nordiske Typer.

Vi spurgte, hvor mange Mennesker, der var i denne Landsby. De svarede, at nu var der kun halvanden Tusind; men før var der tre og et halvt Tusind — to Tusinde blev myrdet af Tyrkerne for 3 Aar siden under den sidste Krig. De sagde det uden en Trækning, som om det gjaldt sidste Aars Høst; det var jo saa almindeligt; de nævnte ikke engang, at alt Kvæget var røvet og bortført, og at største Delen af Byen fremdeles laa i Ruiner.

Det er det armeniske Folks Historie".

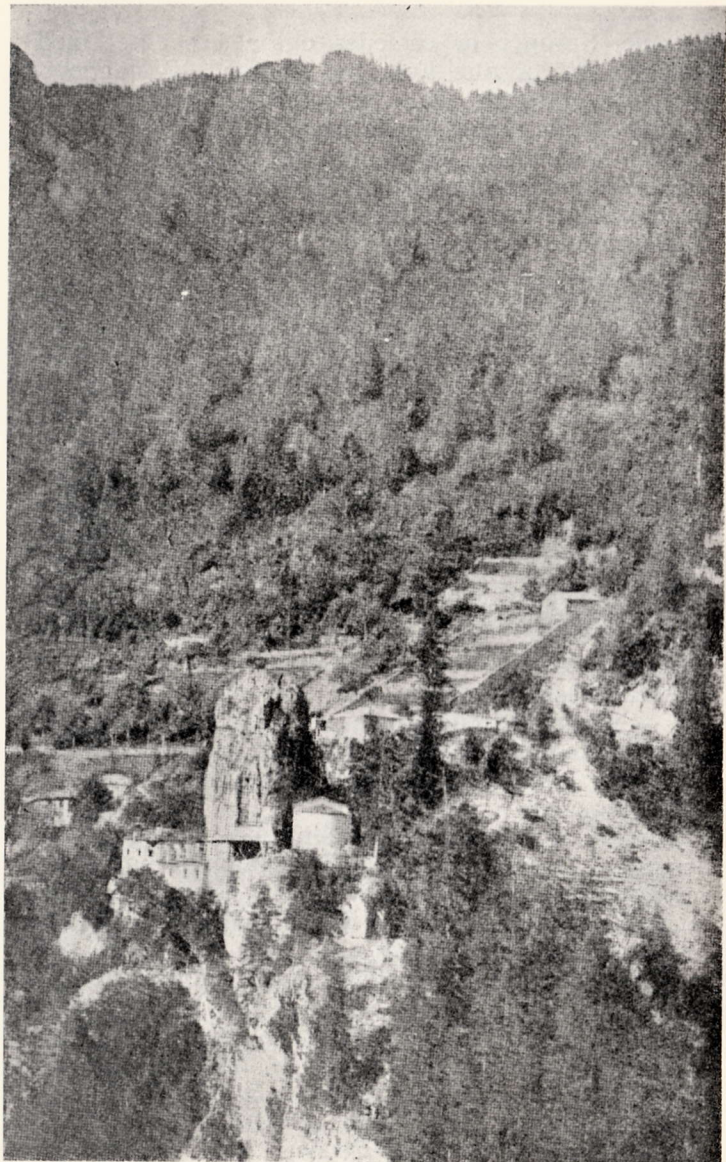
HISTORIE.

Fridtjof Nansen fortsætter: „Har noget Folk paa Jorden gennemgaaet en saa uendelig Række af umenneskelige Lidelser? Men har ogsaa noget Folk vist en sejjere Livskraft, en mere ukuelig Livsvilje gennem Tidernes grusomme Omskiftelser".

„Klemt inde mellem de store Verdensriger: Assyrien, Babylonien, Persien og det græsk-makedoniske Rige, det romerske, det østromersk-græske, Parthenes, Arabernes, Mongolernes, Tyrkernes Riger og til sidst Rusland — blev Armenien alt fra de første Tider et Knudepunkt for Begivenhederne i Østen, en Gennemgangsvej for Folkenes Hærmasser, som paa deres Tog mod Vest og mod Øst Gang paa Gang lagde Landet øde".

Det var netop Ulykken, at Armenien var en Hærvej, hvor Østens og Vestens Folk mødtes. Armenierne blev Europas — den vestlige Kulturs Forpost mod Østen, og de har maattet betale dyrt for det i de staaende Kampe mellem fastboende Agerdyrkere og Nomader, mellem Kristne og Ikke-Kristne.

Allerede før Kristi Fødsel var Armenierne kommet ind i Landet vestfra. De er en Gren af den ariske

Ind i Armenien

Stamme. Sproget er saaledes ogsaa beslægtet med Dansk. Først af alle Folk tog de mod Kristendommen. Den nationale Kirke grundlægges omkring Aar 300 af Gregor Oplyseren. Kirken har haft — og har stadig — en uhyre Betydning. Det er den, der knyttede Armenierne sammen til et Folk, og hertil hjalp Skriftsproget, som de fik omkring Aar 400. Men Landets Natur vanskeliggjorde imidlertid baade Samling indadtil og Forsvar mod ydre Fjender.

Først bliver Armenierne afhængige af Perserne, af hvem de havde taget ved Lære, derefter søger de Tilslutning til Rom, og Armenien bliver nu en Stødpude i Kampene mellem Persien og Østrom, der i 384 deler Landet mellem sig. Allerede da begynder Forfølgelserne, idet Perserne vil indføre Avesta-Læren, men Armenierne holder fast ved deres Tro.

UNDER ISLAM'S AAG.

Imidlertid trænger Muhameds Lære — Islam — frem, og i 652 — 10 Aar efter Persien — er Armenien en arabisk Provins. Lilleasien oversvømmes af muhamedanske Erobrere, og Armenierne maa staa ene — i Aarhundreder flyder Martyrernes Blod.

Under Kalifatets Svækkelse følger en kort Lykketid i det 10. Aarh. under Slægten Bagratian, indtil Tyrkerne kommer.

Sværme af Nomader og væbnede Rytterskarer falder ind i Landet, sikrer sig Græsgangene og fordriver Beboerne, der i Flugt spredes over hele Lilleasien. Et foreløbigt Fristed findes i Kilikien, hvor et lille armenisk Rige holder sig i 300 Aar. Uden dets Hjælp havde Korsfarerne næppe erobret Jerusalem, og Riget selv faar Støtte gennem Korstogene; men igen ruller den tyrkiske Bølge frem, og i 1375 — Valdemar Atterdags Dødsaar — falder dette sidste Fristed. Muhamedanerne raader i hele Vestasien, og det lille kristne Folk er alene mellem de to muhamedanske Riger, Tyrkiet og Persien.

Sydfra kommer kurdiske Nomader — og Røvere — ind i Armenien. De faar Græsgangene til Arv og Eje, og de armeniske Landsbyer skal om Vinteren sørge for Hjordene. Følgen er ny Flugt — vestpaa til Byerne ved Middelhavets Kyster og mod Øst til Persien. For dem, der bliver tilbage, bliver Livet en Skole i Ydmyghed. „Sablen slaar ikke den bøjede Hals”, hed det, men de undertvungne stod over deres

En Landsby

Herskere i Intelligens og Dygtighed, og det gav dem en vis Indflydelse, men bidrog ogsaa til at skabe Misundelse og Had. Armenierne maatte ikke bære Vaaben, ikke vidne i Retten, ikke klæde sig som de rettroende. Men deres Religion fik de Lov at beholde. De skulde netop ydmyges ved at fortsætte som „vantro”, saa de rettroende kunde se ned paa dem. I Kirker og Klostre søgtes Hjælp og Trøst; men ingen Klokker kaldte til Gudstjeneste. Klostrene var Kulturcentre; her var Skoler, her opbevaredes Historie og Overlevering; her trivedes Kunsten.

I Begyndelsen af det 19. Aarh. begynder Ruslands Fremtrængen i Kaukasus. Persien overgiver Georgien og en Del af Armenien. Det var da et lille Lyspunkt, at nogle Armeniere kom under kristent Herre-

dømme. Men en anden Følge var, at ca. 100.000 muhamedanske Flygtninge fra Kaukasus for at undgaa russisk Styre falder ind i Tyrkerriget, hvor de „græsser paa de vantros Ager”.

Grækernes Frihedskamp for godt hundrede Aar siden vækker Opmærksomhed for de kristne Folkeslag og deres Lidelser under Tyrkervældet. Ogsaa det kommer Armenierne til gode.

Amerikanere og Englændere optager Missionsarbejde i Landet. Der oprettes Skoler, udøves Lægevirksomhed, og man faar en ny Bibeloversættelse paa Nutidssproget i Stedet for den gamle, halvt uforstaaelige. Kaarene bliver lidt lysere, indtil en ny Rædselsperiode indtræder under Sultan Abdul Hamid (1875—1908). Da Tyrkiet efter Ruslands Sejr i 1878 maa give Løfte om at behandle de kristne Undersaatter godt, skal det ogsaa gælde Armenierne; men der opnaas bare det, at Sultanen irriteres; Modsætningerne bliver skarpere; selve Folkets Eksistens var en Fornærmelse imod ham, og i Aarene 1894—96 organiserer Tyrkerne ved Hjælp af de vilde Kurder, der gerne lod sig bruge til den Slags, uhyggelige Blodbad paa de kristne Armeniere, af hvilke henved 200.000 dræbtes.

MYRDERIERNE.

Rundt omkring fra alle Egne af Riget lød Rædselsbudskaberne. I Urfa, der havde henved 70.000 Indb., hvoraf ca. 20.000 var Armeniere, dræbtes 3—4000, mest Mænd. Det begyndte med, at Pøbelsværme overfaldt den armeniske Bydel, men da Armenierne satte sig til Modværge, blev de flere Stæder drevet tilbage. Det lykkedes imidlertid Muhamedanerne at faa Armenierne til at udlevere deres Vaaben, og da det først var sket, begyndte de grufulde Massakrer, hvor Mænd, Kvinder og Børn blev hugget ned, tit efter de frygteligste Mishandlinger. Myrderierne i Urfa sluttede ved Juletid 1895 med, at 1200 Armeniere, der havde søgt Tilflugt i den gamle Domkir-

ke, blev lukket inde, hvorpaa der blev stukket Ild paa Kirken, og alle omkom.

I Konstantinopel dræbtes 6—700. Man søgte at skræmme de flest mulige til at gaa over til Islam, og det lykkedes enkelte Steder. Det er meddelt, at 568 Kirker blev ødelagt, og 282 omdannedes til Moskeer.

Disse Grusomheder vækker en voldsom Harme rundt om i Europa. Stormagterne gjorde dog intet. Men der opstod nu Sammenslutninger af „Armeniervenner” i flere Lande, og de optog et storstilet Hjælpearbejde, især for de Børn, der under Massakrerne var blevet forældreløse.

I 1908 er der Revolution i Konstantinopel. Et Parti, Ungtyrkerne, der var paavirket af vesteuropæisk Tankegang, tager Magten, og nu skal Tyrkiet gøres til en moderne Stat. En ny Tid med Frihed og Fremskridt skal oprinde for alle Folkeslag i Riget, og Armenierne faar Ret til at bære Vaaben og gøre Krigstjeneste; men det viser sig snart, at Frihedsteoriene kun er halvtfordøjede vesteuropæiske Talemaader. Ungtyrkerne bliver efterhaanden mere yderlig-gaaende i religiøs og national Henseende. De kristne Balkanstater tilføjer Tyrkiet et afgørende Nederlag, og muhamedanske Flygtninge fra de tabte Provinser kommer til Lilleasien og fremkalder Uro der.

VERDENSKRIGEN.

Ved Verdenskrigens Udbrud gjorde Tyrkerne et Forsøg paa at vinde Armenierne for en Krig mod Rusland, idet de Armeniere, der var under russisk Styre, skulde gøre Oprør. Dette afslaas, da ledende Armeniere indser, at det vilde være Vanvid, men man lover i Tilfælde af Krig at gøre sin Pligt paa tyrkisk Grund, selv om det bliver mod Kristne og Landsmænd. Men hermed er Dødsdommen fældet over det ulykkelige Folk. Da Tyrkiet er gaaet med i Krigen, beslaglægges Armeniernes Vaaben; Mændene indkaldes til Arbejde bag Fronten, hvor mange slider sig ihjel som Lastdyr. Og nu begynder det sy-

stematiske Arbejde med at udrydde et Folk. Herom fortæller Fridtjof Nansen: „Det første Skridt var at arrestere 600 ledende Armeniere i Konstantinopel i April 1915. De blev sendt til Lilleasien, hvor de forsvandt, og man har siden kun hørt om otte af dem. Saaledes var Munden stoppet paa Armeniernes vigtigste Talsmænd. Og i Juni 1915 begyndte Ræds-

Kvinder uden for en Landsby

lerne, som der ikke er noget Sidestykke til i hele Menneskehedens Historie. Fra alle Landsbyer i Lilleasien blev de kristne Armeniere jaget sammen i Kolonner og drevet ud paa deres Døds-march sydpaa over Bjergene mod den arabiske Ørken. Arbejdet blev udført systematisk. Det ene Distrikt blev rømmet efter det andet. Da de fleste Mænd allerede i Forvejen var taget til Krigstjeneste, var det mest Kvinder, Børn og Oldinge og syge, der blev drevet ud fra Hus og Hjem, med faa Dages, ofte kun med faa Timers Varsel. Al deres Ejendom, Hus, Haver, Marker, Avl, Kvæg og Redskaber maatte de lade blive tilbage.

Den Smule, de kunde føre med sig, blev siden røvet af de tyrkiske Gendarmer. Der blev intet gjort for at underholde dem paa Døds marchen over Bjergene. De Mænd og større Dreng, der fandtes i Kolonnerne, blev samlet, taget til Side og skudt, mens Kvinderne hørte deres Dødsskrig; de andre blev pisket frem paa deres Vej mod Døden. Hensigten var aabenbart, at de, der ikke blev myrdet, skulde dø af Sult eller Udmattelse paa Vejen. Men de, der trods alt overlevede Døds marchen, blev saa drevet rundt i Uger, og de styrtede paa Vejen i Tusindvis. Man mangler Ord til at beskrive de hjerteskrærende Lidelser, som de var udsat for; men nogle Tal, der er opgivet af tyske Øjenvidner, kan muligvis give en Forestilling om det. Af 18.000 Armeniere, der blev drevet ud fra Kharput og Sivas, naaede kun 350 frem til Aleppo, og af 19.000 fra Erzerum var der bare 11, der overlevede Marchen og kom ud i den arabiske Ørken.

Men endda var der en Del, som overlevede disse Rædsler, og for at gøre Ende paa dem, blev der lejet Tsjerkesser-Bander, som daglig førte dem i smaa Flokke fra Lejrene ud i Ørkenen, hvor de blev myrdet".

I Begyndelsen søgte Tyrkerne at give det Udseende af, at disse Bortførelser skete af militære Grunde. Et Folk, man ikke kunde stole paa, skulde fjernes fra de Omraader, der kunde blive Krigsskueplads. Men det viste sig snart, hvad den sande Hensigt var. I den tyrkiske Regerings Henvendelse til Lokalmyndighederne hedder det: „Der maa ikke vises Medlidenhed med Flygtningene. Det gælder om fuldstændig at udrydde Ordet armenisk. Driv Deportationstogene frem, saa de, der ikke kan følge med, falder døde om allerede nogle Timer fra Byerne. Efter de hidtil indløbne Rapporter har kun ca. 10 pCt. af de deporterede naaet Bestemmelsesstedet; Resten døde undervejs af Sult, Udmattelse eller Sygdom. Det maa haabes, at tilsvarende Resultater kan naas for de følgende Transporters Vedkommende".

I Slutningen af 1915 var Landet rensat. Men der opfordres stadig til „at hugge Træet om ved Roden”. Kun Børn under 5 Aar vilde vokse op som Tyrker uden Erindring om Fortiden. De overlevende er samlet i Lejre ved Euftrat, i Ørkenen og i Nordsyrien, og paa dem kommer saa Blodbadet i Foraaret 1916. I een Lejr behøvede man ikke at foretage sig andet end begrave 55.000, der var døde af Sult. I en Bjergkløft slagtede Soldaterne 25.000 Kvinder og Børn. En Del anbragtes paa Tømmerflaader i Tigris; da disse naaede Mosul, var de tomme; men baade Tigris og Euftrat flød med Lig.

Ved Lov af 1. Aug. 1916 forsvinder den armeniske Nation i Tyrkiet. Den tyrkiske Indenrigsminister Tala'at Bey, der ikke „vilde se een af denne forbandede Race i Tyrkiet efter Krigen”, kan nu udtale til den tyske Ambassadør: „Det armeniske Spørgsmaal eksisterer ikke mere”.

Den sidste Statistik før Krigens Udbrud angiver Armeniernes Antal i Tyrkiet til 1.875.450. Heraf boede Halvdelen i de 6 armeniske Provinser (Villayerter), hvoraf en enkelt (Van) havde armenisk Flertal, Resten betydelige Mindretal. I Kilikien levede ca. 200.000, lige saa mange i Konstantinopel og nærmeste Omegn; Resten var spredt ud over Riget. Af disse har over Halvdelen, omkring en Million, efter andre Opgivelser endnu flere, sat Livet til.

Meddelelserne herom vakte, efterhaanden som de trængte frem, en voldsom Harme i Europa mod Tyrkiet og dets Forbundsfulle, Tyskland, der ikke havde hindret Myrderierne. De Allierede gav Armenierne store Løfter. Naar Sejren først var vundet, kom Opfejningen. Frivillige strømmer til Hærene, og ialt har henvend 200.000 Armeniere ofret Livet i de Allieredes Hære.

ET HAAB, DER BRAST.

Russiske Hære med armeniske frivillige erobrer Erzerum og Van og gaar videre mod Vest, mens Tyr-

kerne flygter. Men under Ruslands Sammenbrud og den følgende Revolution forsvinder de russiske Tropper, Tyrkerne rykker igen frem, og nu begynder Myrderierne i de østlige Egne. I September 1918 bryder Tyrkiet ganske vist sammen, men Sejrherrerne forsømmer at beskytte de overlevende Armeniere.

Flygtninge

Præsident Wilson havde imidlertid i sine berømte „fjorten Punkter” fremsat sit Fredsprogram. I Punkt 12 hedder det: „Der skal garanteres de tyrkiske Dele af det nuværende tyrkiske Rige sikker Suverænitæt; men de andre Nationaliteter, der staar under tyrkisk Herredømme, skal have Garanti for utvivlsom Sikkerhed for deres Liv og absolut uhindret Lejlighed til selvstændig Udvikling”.

I Tillid til disse Løfter proklameredes den frie armeniske Republik i Maj 1918. Ganske vist omfattede den kun ca. $\frac{1}{5}$ af Fædrelandet, og Halvdelen af Befolkningen var hjælpeløse Flygtninge i det fattige,

krigshærgede Land. Amerikanerne udfoldede en storstilet Hjælpevirksomhed gennem „Near East Relief”. Over 100.000 Børn fandt efterhaanden Optagelse i deres Børnehjem; i Aarene 1918—19 holdtes 100.000 Mennesker i Live ved deres Hjælp. 30 Mill. kg Hvede medgik hertil.

Men medens Forhandlingerne i Versailles snegler sig af Sted, begynder Mustafa Kemal Rejsningen af den nye tyrkiske Nationalstat. Han var sendt til Lilleasien for at afvæbne og opløse de tyrkiske Hærafdelinger. I Stedet for samler han dem og sikrer sig Krigsmateriel ved Hjælp af Sovjetrusland, og med megen Kraft og Dygtighed gennemfører han sin Plan, og den Fred, som den tyrkiske Regering nu endelig har sluttet i Sevres, kommer kun til at gælde paa Papiret. Ellers bragte den Straf og Dom over Armeniernes Mordere; Konstantinopel skal holdes besat af de Allierede, og Armenierne er repræsenteret ved Forhandlingerne; Præsident Wilson skal fastsætte Grænserne for den armeniske Republik, og den fik 87.000 km² — omtrent det dobbelte af Danmark — paa Kortet.

Bolschevismens røde Bølge skyller nu frem over Georgien og Aserbejdjan med frygtelige Myrderier i Baku. Fra den anden Side kommer Tyrkerne. Kars erobres, og her dræbes 10.000 Kristne. Den lille armeniske Republik redder sig fra Tyrkiet ved at gaa ind under Sovjet.

I 1921 rykker Grækerne sejrrikt frem gennem Lilleasien, til de standses ved Sakariafloden. Bag dem var fulgt fordrevne Armeniere, der nu igen vovede sig tilbage. Men da Grækerne i Sommeren 1922 maa flygte mod Vest, jaget af Mustafa Kemals nyskabte Hære, maa de ulykkelige Armeniere flygte endnu engang. Mange af dem oplever Rædslerne paa Smyrnas Kajer, mens Byen brænder, og den tyrkiske Hær nærmer sig, inden det lykkes ved amerikansk Indgriben at faa de overlevende overført til Grækenland. Blandt disse Flygtninge var der ca. 120.000 Armeniere, medens endnu flere havde søgt Tilflugt i

Syriens Havnebyer, efter at Franskmandene i Efteraaret 1921 rømmede Kilikien, som de havde holdt besat siden Vaabenstilstanden.

I December 1922 sluttedes Freden med Tyrkiet i Lausanne. Her mødte Tyrkerne som Sejrherrer. Og det kom til at gaa haardt ud over Grækerne og Armenierne. De første maatte rømme de Egne, hvor der i mere end tre Tusind Aar havde boet Grækere; men de havde dog et Fædreland at vende hjem til, selv om det var fattigt. Armenierne nævnes ikke i Freden; de udslettes som Nation, og intet blev tilbage af alle de gyldne Løfter. Som efter den anden Balkan-krig høstede Tyrkerne Fordelen af de andres Uenighed og Svaghed; men der er ingen Tvivl om, at det i Længden bliver et mægtigt Tab for Tyrkiet at undvære de flittige, dygtige Armeniere, Landets nyttigste Borgere.

Folkeforbundet havde heller ikke udrettet noget for Armenien. Ingen Stat vilde overtage Protektoratet for det nye Armenien. De forenede Stater, der havde kunnet paatage sig Opgaven, sagde Nej, og da der blev henvist til de nordiske Lande, blev der ogsaa fra Sverrigs Side givet Afslag.

Der blev kun Tale om Støtte til det Hjælpearbejde, der blev optaget blandt de overlevende Armeniere. Fridtjof Nansen faar som Højkommissær for Forbundet overdraget at sørge for Flygtningene, og han søgte at faa de flest mulige til Erivan, og i 1925 undersøger han Forholdene der i Landet.

I Forstaaelse med Sovjetregeringen udarbejdes en storstilet Overrislingsplan, hvorefter mere end 300 km² af Sardarabadørkenen kunde forvandles til frugtbart Land, hvor 30.000 Mennesker, hvoraf Halvdelen skulde være Flygtninge, kunde finde Underhold. For at sikre Gennemførelsen skulde Erivan ved Folkeforbundets Mellemløst have et Laan paa 900.000 Pd. Sterling, men herom kunde ikke opnaas Enighed, heller ikke om et mindre Laan paa 300.000 Pd. St. Det var en stor Sorg og Skuffelse for Nansen, men ved Hjælp af Midler hovedsagelig fra Armeniere i

Amerika er det lykkedes ham at faa nogle Flygtninge anbragt, og efter hans Død i 1930 er der ogsaa skaffet Plads for en Del.

For Nansen var Hjælpearbejdet for de overlevende Armeniere Afbetaling paa gammel Gæld, Bod for alt det, Europa havde forsømt over for dette ulykkelige Folk. I sin Bog „Gennem Armenia” omtaler han de Løfter, Tyrkerne undertiden maatte give om Forbedring af Armeniernes Kaar, og saa følger de bitre Ord: „For Armenierne i Tyrkerriget var alt dette værre end ingenting. Det gav dem falsk Haab, medens det forværrede deres Kaar. Den tragiske Virkelighed er, at de vilde have været langt bedre farne, om Europas Folk med deres Diplomater aldrig havde taget sig af deres Sag. Ved deres paastaede Sympati for dem og deres Henstillinger og Noter med Krav om bedre Behandling af Armenierne, som de ikke en eneste Gang har sat noget alvorligt ind paa at drive igennem, opnaaede Magterne bare at opirre Tyrkerne, samtidig med, at de viste dem deres Mangel paa Alvor, og disse kunde ustraffet tage deres blodige Hævn over de armeniske Undersaatter, som var Aarsagen til denne ubehagelige Kritik og de ydmygende Løfter, der maatte gives. Det er i en Sum, hvad Europas Statsmænd og Diplomater har gjort for det armeniske Folk”.

Det er en haard Døm, Nansen fælder, men han har sikkert Ret.

KAREN JEPPE.

Ogsaa i Danmark havde Armenierne deres Talsmænd. Under et Ophold i Berlin omtalte Georg Brandes saaledes de tyrkiske Grusomheder i Halvfemserne og rettede en flammende Anklage mod Tyskland, der som Tyrkiets Ven fandt sig i det. Åge Meyer Benedictsens, „de undertrykte Nationers Tolk”, havde ved Selvsyn sat sig ind i Forholdene, og med sin ejendommelige, gribende Veltalenhed skildrer han rundt i Landet Armeniens Nød, og i 1902 oprettes Selska-

bet „De danske Armeniervenner”, hvis ledende Kraft han var til sin Død. Det skyldtes et Foredrag af ham, at Karen Jeppe meldte sig til Arbejdet.

Karen Jeppe er født i Gylling den 1. Juli 1876. Faderen var Lærer, en foretagsom og højt begavet

Karen Jeppe

Mand af sønderjydsk Slægt. Karen Jeppe var den ældste af Børneflokket, lille og ikke særlig stærk, men med usædvanlige Evner, som Faderen gør alt muligt for at udvikle. Snart er hun den dygtigste i den lille Landsbyskole; han læser Engelsk med hende, og en hel Sommer opholder hun sig paa Als hos Faderens Familie, hvor hun lærer Tysk. Hun bliver konfirmeret af Sognepræsten, den landskendte Otto

Møller, der fik stor Betydning for hende. I de følgende Aar arbejder hun og Faderen med stor Energi. De hjælpes ad med Fag som Matematik, Fysik og Latin. I 1893 kommer hun til Ordrup Latinskole, hvor hun to Aar senere tager Studentereksamen med Udmærkelse.

Faderen havde ventet og haabet, at hans dygtige Datter skulde blive Læge, men det var hendes Ønske at studere Matematik. For Faderen var det til at begynde med en Skuffelse, at Lægeplanerne maatte opgives, men han vilde naturligvis ikke tvinge hende. Og han levede længe nok til at se, at hans Datter kom til at udrette mere for den lidende Menneskehed, end det bliver forundt de fleste Læger.

Karen Jeppe kom til at tilbringe ialt 10 Aar paa Latinskolen i Ordrup, der lededes af en meget betydelig Skolemand, Professor H. C. Frederiksen. Hun boede paa Skolen, hjalp til med Undervisningen og drev samtidig sine Studier, endda alt for ivrigt. Hun bød sig selv mere, end hendes svage Legeme kunde taale, blev syg af Overanstrengelse, og der gik tre Aar, inden hun igen havde vundet sin Arbejdskraft tilbage, og med Liv og Sjæl gik hun paany op i sit Skolearbejde.

Saa sker det, i Foraaret 1902, at hun hører et Foredrag af Åge Meyer Benedictsens, og hun kan ikke frigøre sig for Tanken om de lidende Armeniere, de stakkels Smaabørn, der havde mistet Forældre og Hjem under Myrderierne, og som havde Krav paa Hjælp og Støtte. Et Aar gaar; men saa har hun fattet sin Beslutning: Hun skal til Armenien. Der er mange Hindringer, der skal ryddes af Vejen. Igen maa hun skuffe sin Fader. Han forstaar ikke hendes Tanker. — Men der var Brug for hende i Armenien. Den tyske Armenierven, Dr. Lepsius, havde efter Myrderierne i 1895 faaet oprettet et Børnehjem i Urfa, og danske Armeniervenner underholdt nogle Børn her. Nu ønsker man en Lærerinde derud, og det bliver Karen Jeppe.

I URFA.

I Efteraaret 1903 kommer den unge danske Lærerinde saa til Urfa, og her lærer hun Armenierfolkets Tragedie at kende. Det var her, Armenierne var brændt inde i Kirken, og de, der var undsluppet Myrderierne, var for største Delen berøvet alt, hvad de havde ejet. Der var her mange forældreløse Børn, som Karen Jeppe særlig kom til at arbejde iblandt. Og da hun havde lært Sproget og var blevet kendt med Forholdene, begyndte hun sin Indsats.

Før plejede det at tage to—tre Aar, inden de smaa Armenierbørn fik lært Alfabetets 36 Bogstaver og var nogenlunde i Stand til at læse. Karen Jeppe indførte Lydmetoden. Paa en Række Billedtavler samledes alle Alfabetets Lyde, og ved Anvendelse af dem var det muligt for normalt begavede Børn i Løbet af et Aar at læse flydende. Disse gode Resultater vakte stor Opsigt; Metoden blev optaget af andre Skoler, og det blev sagt, at Karen Jeppe's Virksomhed betød en Fornyelse af det armeniske Skolevæsen.

Men det var især Børnenes Fremtid, der optog hende. Tidligt skulde de staa paa egne Ben, og saa gjaldt det om, at de havde lært noget nyttigt. Derfor fik hun indrettet Værksteder i Forbindelse med Børnehjemmet, hvor Drengene blev oplært i forskellige Haandværk. En af dem, Misak, antog hun som sin egen Plejesøn, og ude i Bjergene købte hun et Stykke Jord og anlagde en Vingaard. Her tilbragte hun sine Ferier og kom i venligt Forhold til Arabere og Kurder, der strejfede om, og her fik Misak og hans Hustru Lucia, ogsaa et af Børnehjemmets forældreløse Børn, deres Hjem. Men det blev kun kort Tid, de fandt Fred og Tryghed her.

ET FOLK MYRDES.

Ogsaa til Urfa naaede Verdenskrigens Rædsler. Den tyrkiske Hær mobiliseres, Mændene indkaldes, og de tilbageblevne gaar i Angst og Spænding. I

Sommeren 1915 begynder saa Deportationerne. Nogle af disse Tog af ulykkelige passere ogsaa Urfa, og Karen Jeppe søger at lindre deres Kaar ved at skaffe dem Hvile og Mad og Drikke. Men det er kun en kort Frist; snart drives de videre ud mod det uvisse — ud i Døden. Nye Tog kommer, og med dem nye

Enker med Børn

Rædselsberetninger, og de Kristne i Urfa begynder at ane, hvad Hensigten er, og hvad der venter dem. Snart begynder Myrderierne og Bortførelserne ogsaa her. Nogle Armeniere sætter sig til Modværge; en Militærekspektion kommer til Byen; det armeniske Kvarter belejres; igen søger man Tilflugt i Domkirken, der bliver sønderskudt med Granater, og de faa overlevende, der overgiver sig, bliver hængt.

Af 5000 Huse i det armeniske Kvarter var kun 40 skaanede. Ved Synet af denne Ødelæggelse udbryder en amerikansk Lægemissionær, der i en Menneske-

alder havde virket i Lilleasien: „Mit Hjerter er knust, jeg kan ikke bære Tyrkiets Byrder længere”. Men Karen Jeppe, der til Stadighed var Vidne til al denne Elendighed, fik ikke Tid til at fortvivle. Hun maatte hjælpe Armenierne. Nogle lykkes det at flygte, andre skal have Mad i deres Skjulesteder. Flere og flere søger Tilflugt hos hende; hun faar indrettet en Kælder under en af Stuerne, hvor de kan være skjult for Tyrkerne, og her sidder de sammenkrøbne, i Dødsangst, mens tyrkiske Gendarmer gennemsøger Huset, og Karen Jeppe følger dem roligt, og netop ved sin Ro redder Adoptiv sønnen Misak, der var skjult paa Loftet. Ogsaa hans Hustru Lucia lykkes det at redde fra et Deportationstog ved at bestikke nogle Kurder.

Smitsomme Sygdomme hærgede den ulykkelige By. Først var det Malaria, saa kom Plettyfus. Karen Jeppe havde hele Tiden søgt at holde Modet oppe hos de Armeniere, hun skjulte. Nu lagde Sygeplejen saa stærkt Beslag paa hendes Kræfter, at der kom en Dag, da hun ikke kunde mere. Alt for længe havde hun paataget sig det overmenneskelige. Nerverne var spændt til Bristepunktet. Der var ogsaa Grænser for en svag Kvindes stærke Vilje.

I ALEPPO.

Syg og nedbrudt var Karen Jeppe endelig naaet hjem til Danmark. Efter halvtredie Aars Forløb havde hun saa nogenlunde genvundet Kræfterne, og nu vilde hun atter ud til det Folk, der mere end nogensinde havde Brug for hendes Hjælp.

I 1921 kommer hun til Aleppo, hvor der paa den Tid opholdt sig henved 80.000 armeniske Flygtninge, mest Kvinder og Børn, under de elendigste Forhold, og hun søger nu at lindre deres Nød ved Hjælp af Penge, der blev stillet til Raadighed fra Venner i Danmark og andre Lande.

Imidlertid vidste man, at mange armeniske Kvinder og Børn under Uddrivningen var holdt tilbage i mu-

hamedanske Huse, og Folkeforbundet nedsætter nu en Kommission med det Formaal at genfinde og udfri disse. To af Medlemmerne bor i Konstantinopel, og i September 1921 udnævnes Karen Jeppe som det tredie. Hun var betænkelig ved at modtage Udnævnelsen. Paa den Tid rømmede Franskmændene Kilikien, og nye Flygtningeskarer strømmede til Aleppo. Der var nok at gøre. Og hele Stillingen syntes haabløs. Karen Jeppe har senere skildret Tilstanden: „En dyb Fortvivlelse og Modløshed bemægtigede sig hele det armeniske Folk. Heller ikke jeg kunde holde Stand. Sorgen lammede min Foretagsomhed, og jeg fandt det meningsløst at søge efter de enkelte fortabte Faar, naar hele Folket gik til Grunde. Men disse Tanker fik heldigvis ikke Lov at raade: Lidt efter lidt veg Lammelsen efter det frygtelige Slag fra os, Haabet om en Fremtid vaagnede i os. Jeg besindede mig igen paa min Opgave og fandt Mod til at give mig i Lag med den”.

Folkeforbundet havde ikke paataget sig Forpligtelser for de udfriede, men Karen Jeppe haabede, at hun ad privat Vej kunde skaffe dem Hjælp, og hun begynder saa som Forbundets Kommissær.

I FOLKEFORBUNDETS TJENESTE.

Man regnede med, at der i Egnene omkring Aleppo fandtes mindst 30.000 armeniske Kvinder og Børn i muhamedanske Huse, og at „Ejerne” i de fleste Tilfælde var meget uvillige til at give Afkald paa dem. Om Arbejdet fortæller Karen Jeppe: „Vi blev enige om, at jeg skulde blive i Aleppo og paabegynde Undersøgelserne her i det egentlige Deportationsdistrikt.

Hertil var de ulykkelige deporterede jo i sin Tid slæbt fra alle Egne af Tyrkiet; langs Eufkrat ligger endnu deres afblegede Knogler, tæt strøede over den hele Vej, i lige Maade omkring Bagdadbanens Stationer.

I disse Egne er det, man søger Resterne, de Kvinder og Børn, der dengang af Gendarmerne blev solgt som Kvæg til de omboende Muhamedanere, eller

En befriet Armenierkvinde

som blev røvede fra Karavanerne eller reddede ud af Slagterierne.

Muhamedanerne havde mange Motiver til at bemægtige sig disse Kvinder og Børn, lige fra den rene, menneskelige Barmhjertighed til det vildeste Begær. Og lige saa forskellige som Bevæggrundene til at tage dem var, lige saa forskellig er den Be-

handling, de siden den Tid har været Genstand for.

Vi har i disse Dage at gøre med en armenisk Dreng, som en barnløs Tyrk tog til sig, adopterede og ved sin Død efterlod alt sit Gods. Vi har at gøre med mange, der har levet i et Slaveri, man akkurat kan finde Magen til i „Onkel Toms Hytte”. De er købte og solgte flere Gange, har maattet trælle for ofte utilstrækkeligt Føde og døje megen Mishandling.”.

Et Optagelseshjem indrettes, og armeniske Agenter sendes ud for at opsøge deres spredte Landsmænd. De skulde se at sætte sig i Forbindelse med dem, fortælle dem, at der var Mulighed for at komme tilbage til Landsmænd, og, hvis de saa ønskede det, være dem behjælpelige med at slippe bort. Rygtet breder sig, Haabet vækkes hos dem, der havde opgivet alt. En Armenierkvinde var saaledes blevet en Beduins tredie Hustru, og Araberne havde fortalt hende, at alle Armeniere var døde. For Agenterne var det et farligt og besværligt Arbejde. Een blev dræbt, og to paadrog sig dødelig Brystsyge. En Bil, der blev skænket af en amerikansk Dame, var en udmærket Hjælp. Engang var en Moder med to Døtre kommet i den reddende Bil med Bogstaverne „S. d. N.” (Société des Nations); men det var i yderste Øjeblik. 30 bevæbnede Ryttere forfulgte dem hen over Sletten, men Ford'ens Hestekræfter var Arabernes overlegen, og tre Mennesker førtes tilbage til nyt Liv.

NATTEN ER SAA MØRK.

Fridtjof Nansen siger om sit Arbejde blandt Flygtningene, at det har været forbundet med mange Vanskeligheder, men især har det kostet Tid og Anstrengelse at opdrive de nødvendige Penge. Det samme Indtryk faar man ved at følge Karen Jeppe Virksomhed. I 1922 faar hun fra Folkeforbundet en Bevilling til Arbejdet. Aaret efter kommer Sagen til Behandling i Udvalget, hvor Frk. Forchhammer er Ordfører. Karen Jeppe er selv i Genève det Aar og

bliver opfordret til at tale, hvad hun gør, saa Forsamlingen bliver grebet, men der bliver dog gjort Indvendinger. Der var ikke tilstrækkelige Midler til Opgaven. Det var bedre at lade være. Karen Jeppe's Svar herpaa var *den berømte Tale paa 13 Ord*: Yes, it is only a little light, but the night is so dark*). Der var en stille Kraft og Overbevisning i disse Ord og den Maade, de blev sagt paa. Bevillingen var sikret, og de to følgende Aar er der ingen Vanskeligheder. I sin Rapport for 1925 paataler Karen Jeppe de spildte Muligheder og fremhæver, at det nu er den ellefte Time. I 1926 stryges Bevillingen, men Karen Jeppe havde erklæret, at hun selv uden Bevilling kunde fortsætte Arbejdet med Penge andetsteds fra. Vigtigst for hende var Forbundets moralske Støtte. Som dettes Kommissær kunde hun optræde med langt større Myndighed end som Privatperson. Forsamlingen vedtog enstemmigt at fortsætte endnu et Aar. Og der gøres en Kraftanstrengelse, idet der i 1926—27 befries ca. 600 Personer.

I sin afsluttende Rapport til Folkeforbundet meddeler Karen Jeppe, at i Tiden fra 1. Marts 1922 til 31. Dec. 1927 er 1700 Mennesker blevet befriede. Omkostningerne har udgjort 22.000 Pd. Sterling, hvoraf Forbundet har ydet ca. $\frac{2}{5}$. Udgiften for hver redet bliver saaledes i Gennemsnit ca. 13 Pd. St. De sidste Aar var naturligvis de dyreste. Agenterne maatte foretage lange Rejser for at udnytte de sidste Muligheder. Af de 1700 var 1134 blevet genforenet med Slægten. „Hvilken Sum af menneskelig Lykke er ikke indbefattet i de faa Ord”, tilføjer Karen Jeppe. 342 er blevet selverhvervende, 66 anbragt i Børnehjem, 38 forsvundet. Det var mest Drengene, alene første Aar 18. Det er et Udslag af Armeniernes Vandrelyst. 10 var døde, og 110 var paa dette Tidspunkt endnu i Optagelseshjemmet.

*) Ja, det er kun et lille Lys, men Natten er saa mørk.

EN AABEN DØR OG ET BRÆNDENDE LYS.

Arbejdet var dog ikke endt. Stadig kom nogle. I 1928 naaede 98 tilbage, og Karen Jeppe slutter sin Rapport med Ordene: „Vi gennemsøger ikke mere Landet for at finde de tabte Børn, men lad os blive ved at holde vor Dør aaben og vort Lys brændende, at de maatte finde Vejen hjem”. I 1929 kom 45 og i 1930 41, saa det samlede Tal kom op paa ca. 1900. „Naturligvis havde man fra først af regnet med, at Redningsarbejdet vilde være blevet langt mere omfattende og i det hele lagt større an. Men det stødte paa to alvorlige Hindringer: Umuligheden af et officielt Samarbejde med Tyrkiet og Mangelen paa Penge i de første Aar. Senere fik vi tilstrækkelige Pengemidler, men da var mange værdifulde Chancer gaaet tabt, som aldrig kom igen”.

Og saa tilføjer Karen Jeppe, at man alligevel ikke kunde vente mange Tusinder. Det maatte ske ad Frivillighedens Vej. Hun mener, at de fleste af dem i Syrien, der ønskede det, kom med. Der var Kvinder, der ikke vilde forlade deres Børn, og „vi mener, de har Ret i det”. —

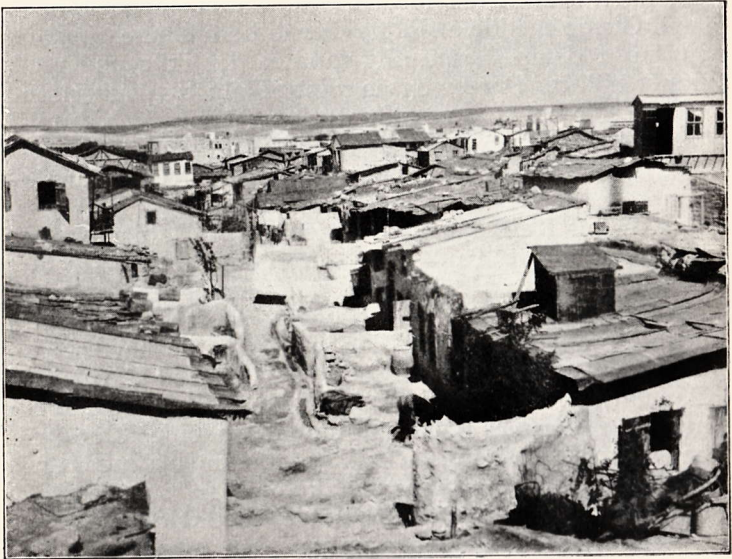
„Men vi ved, at i Tyrkiet er alt anderledes, og vore Hjerter bløder inde i os ved Tanken paa dem, der lider i Mørket der. Vi kunde ikke naa dem. Nogle kom ud, mange flere lodes tilbage. Ord kan ikke udsige Tragedien heri.

Lad os imidlertid være taknemmelige for de 1900, som kom ud, og som blev værdifulde Samfundsmedlemmer baade for deres Folk og for den kristne Kirke. Det var en vovelig Ting at bringe dem ud, alene deres Sygdomme danner et Kapitel for sig, og de maatte begynde forfra paa al almindelig og kristelig Opdragelse for at indhente det forsømte fra alle de mange spildte Aar”.

I ALEPPOS FLYGTNINGELEJR.

Samtidig har Karen Jeppe arbejdet blandt de Armeniere, der havde søgt Tilflugt i Aleppo. Efter

Fordrivelsen fra Tyrkiet kom 70.000, flere fulgte senere, de sidste i 1929—30, da de allersidste Rester af Armeniere blev tvunget til at forlade Hus og Hjem, og nogle naaede til Syrien, blottet for alt. Ialt regner man med, at ca. 150.000 Armeniere har passeret

Flygtningelejren ved Aleppo

Aleppo siden 1915. Ca. 40.000 er gaaet op i Byens Befolkning, men 5—6000 lever stadig i Baraklejrene under elendige Forhold og vilde være gaaet til Grunde, om de ikke havde faaet Hjælp udefra.

Karen Jeppe fik først de armeniske Kvinder sat i Gang med Haandarbejde, og det lykkedes at afsætte en Del af disse smukke Arbejder i Danmark og andre Lande, og Kvinderne blev saaledes befriet fra den tvungne Lediggang og sat i Stand til selv at bidrage til deres Underhold. Dette Arbejde er stadig fortsat og udvidet. Efter Mønstret fra Aleppo sidder

armeniske Kvinder i Beirut og andre Byer paa Sy-
stuer og tjener deres daglige Brød derved.

For at raade Bod paa den værste Sult oprettedes „Suppekøkkener“, hvor Kvinder og Børn fik eet godt Maaltid varm Mad daglig. Til Tider er der be-
spist 1500 paa den Maade. Et Menneske kunde spise sig mæt hver Aften for 10 Øre. Karen Jeppe kunde med Glæde meddele Bidragyderne herhjemme, at som Følge af denne Bispising fandtes der ikke underernærede Børn. Der er ogsaa ydet Hjælp til Opførelsen af Huse. Naar en Armenier fik 25 Kr. til Døre, Bjælker og Vinduer, kunde han faa sig et Hus. Det øvrige Materiale er soltørrede Lersten, og dem kunde han selv fremstille.

Først og fremmest er der tænkt paa Børnene. Ved Hjælp af brugt Tøj, sendt her hjemme fra, har de faaet Klæder paa Kroppen. De mange forældreløse Børn er ikke samlet i et enkelt stort Børnehjem, men anbragt hos Enker, der intet Arbejde havde. Nu fik de noget at leve og arbejde for, og ved Gaver fra Danmark er der opført særlige Huse til disse „Børnehjem“, der er meget billige at opholde. Der arbejdes med Bekæmpelse af Sygdomme og med Sygepleje, og der er indrettet Skoler for Børnene. For 30 Kr. aarlig kan et Barn holdes i Skole, og flere Kredse her i Landet sørger paa den Maade for op mod 300 Børns Skolegang. Om Skolen skriver Karen Jeppe:

„Man ved ikke hjemme i Danmark, hvor meget det betyder for et Barn at gaa i Skole. Hos os er det selvfølgelig, og det, der er selvfølgelig, sætter man ikke altid tilstrækkelig Pris paa.

Jeg vilde ikke gerne se de Børns Ansigter den Dag, den Skole blev lukket for dem; den er snart sagt det eneste Lyspunkt i deres Liv, dels ved den umiddelbare Glæde, den giver dem, og dels ved det Fremtidshaab, den vækker og nærer i dem.

De ved jo, at kan de ikke faa en Smule Skolegang, kan deres Kaar ikke blive andet end den samme

Fattigdom og Elendighed, som deres Forældre nu lever i.

Vi bestræber os for ikke blot at give dem Undervisning i de almindelige Skolefag, men ogsaa for at faa dem uddannede i et Haandværk, saa de virkelig kan have en Fremtid at se hen til. Det skulde gaa

Børn ved Suppekøkkenet

meget haardt til, inden vi vilde lade den Skole blive lukket”.

„Der er noget saa uendeligt rørende over disse arme Forsøg paa ved meget store Ofre at hjælpe Børnene lidt fremad. De 25-Ører, der hver Ugedag skal medbringes til Skolerne, har været svære at skaffe; det har ofte været nødvendigt at give Afkald paa et Maaltid Mad for at kunne betale, og stor er Fortvivlelsen i de Hjem, hvor det trods alt har vist sig umuligt at skaffe Børnene nogen Undervisning”.

Karen Jeppe havde den Glæde at se, at mange af de armeniske Flygtninge kom paa Fode og ved Flid

og Dygtighed skabte sig en Eksistens i den fremmede By. Men hun maatte ogsaa se, hvordan de uden egen Skyld blev ramt af Arbejdsløshed, Savn og Nød.

I 1930 mærkedes de daarlige Tider, og 1931 var det tungeste Aar, og de senere Aar har kun bragt lidt Fremgang. Karen Jeppe har givet en Oversigt over Flygtningenes Stilling. Af ca. 40.000 var der henved 8000 Familier med smaa Børn, gennemsnitlig Familier paa fire. Desuden var der mange enligtstillede Kvinder og Enker med Børn samt en Del unge Mænd og Kvinder under 20 Aar, der under normale Forhold skulde kunne klare sig selv. Af de 8000 Familiefædre blev ca. 1000 arbejdsløse paa Grund af Verdenskrisen. De har maattet lukke Butikker og Værksteder som Følge af manglende Købeevne. En særlig Væverkrise paa Grund af Afspærring for Udførsel og Oversvømmelse af billige japanske Fabrikvarer gjorde ca. 2000 armeniske Vævere arbejdsløse. Endelig blev 1000 Familiefædre arbejdsløse ved Standsning af offentlige Arbejder. Det var saaledes Halvdelen, og for den øvrige Halvdel var der stærkt indskrænkede Arbejdsmuligheder. Der var ringere Efterspørgsel efter Broderier og Tæpper, mindre Brug for Vaskekoner og Tjenestepiger. Og da der i 1931 var fuldstændig Misvækst paa Grund af Tørke, var der heller ingen Muligheder for Høstarbejde paa Landet eller Arbejde med Uld, da de fleste Faar døde under Tørken. Hertil kom, at Priserne paa Fødevarer steg som Følge af Misvæksten. Det var haarde Tider. Karen Jeppe havde ikke tilstrækkelige Midler til at hjælpe, som hun gerne vilde. Dog havde hun i 1932 et Budget paa 150.000 Kr., der var kommet fra Danmark, Tyskland, Svejts, England, Amerika og andre Lande. Mange Huse var uden Tag, fordi der ikke var Raad til Bjælker; der var usædvanlig megen Sygdom, og Døden gjorde rig Høst blandt dem, der kun havde lidt Modstandskraft i Forvejen. En Beretning fra den tungeste Tid slutter med Ordene: „Nu gælder det netop at bide Tænderne sammen og holde ud. Man forlader ikke sine Venner paa Nødens Dag”.

LANDBRUGSKOLONIERNE VED EUFRAT.

Karen Jeppe saa, at blandt Aleppos Flygtninge klarede Haandværkerne sig bedst, medens Landboerne sank dybere ned i Elendighed. Allerede i 1922 fremsetter hun sin Kongstanke: „Det var meget bedre, hvis vi kunde faa en Landsby-Koloni stillet an, især hvis det kunde blive paa den Maade, at de unge lidt efter lidt selv kunde blive Ejere af den Jord, de bearbejder. Det er da ogsaa min kære, stadige Tanke at faa en saadan Koloni grundlagt”.

Men saa skal der jo findes et passende Sted og skaffes Jord, og her er Vanskeligheden. Indtil det sker, maa man nøjes med det næstbedste — at lade de unge lære et Haandværk, „det faar saa være deres Guldarmaand, det eneste, vi har at give dem”. Og saa anfører Karen Jeppe den Fortælling, der er saa karakteristisk for Armenierne: „En Armenier blev paa Vejen overfaldet af en Kurd, der tog hans Dyr og hans Gods og klædte ham helt nøgen af. Da han nu stod uden en Trævl paa sig, vendte han sig til Kurden og sagde: „Hvad, du har jo ikke taget mit Guldarmaand”. Kurden blev forbavset, begyndte at søge, men fandt jo ikke noget.

„Mit Guldarmaand”, sagde Armenieren, „er mit Haandværk; ved det kan jeg igen fortjene det, du har røvet fra mig; men naar du har slidt mine Klæder op, kommer du til at gaa med dine gamle Laser igen”.

Det blev dog ogsaa Karen Jeppe, der kom til at gøre Begyndelsen med Landbrugskolonierne. Øst for Eufrat boede en Beduinhøvding, Hadjim Pascha, der tidligere havde haft nogen Forbindelse med Bønder fra Urfa-Eggen, der nu levede i Aleppo som Flygtninge. Hadjim ejede Jord, men var kommet i Gæld. Han indbyder nu disse Bønder til at bosætte sig i hans største Landsby, Tel Samen — Smørhøjen. Bønderne gaar ind herpaa, hvis Karen Jeppe Plejesøn Misak vil følge med. Som Folkeforbundets Kommissær drager Karen Jeppe ud og forhandler med Paschaen og ser paa Forholdene. Jorden, der skulde dyr-

kes, kunde vandes fra Balikfloden, en Biflod, der fra Nordøst flyder ind i Euftrat. Det blev nødvendigt, at der opførtes en ny Dæmning, da der kun fandtes en Græstørvsdæmning, der hvert Øjeblik blev gennembrudt. Karen Jeppe betalte saa Halvdelen af den nye Dæmning, og Armenierne fik Ret til forskellige Arealer. Mændene kommer og gør det forberedende Arbejde, og snart kunde de første 30 Familier overføres. De og al deres Ejendom kunde rummes paa en Lastbil og i en almindelig Förd. Der var kun faa og smaa Børn. Resten var dræbt eller bukket under ved Deportationen — og Indbo havde de ikke meget af. Husene kunde opføres næsten gratis. En Traktor til at pløje Jorden med blev ogsaa sendt derud. Midlerne til Anbringelsen fik Karen Jeppe fra en svensk Fredsforening.

To Aar senere anlægges en ny Koloni, Charb Bedros, længere mod Nord, og her anbringes de unge Mænd fra Optagelseshjemmet og oplæres i praktisk Agerbrug, og de, der egner sig til det, bliver saa efterhaanden gift og bosat i Kolonien. Efterhaanden kommer flere og flere Bondefamilier til, og der har været Fremgang. Armenierne har faaet det til at gro om sig, Græshopper og Tørkeperioder kuede ikke deres Mod, og Araberne lærte af de flittige Armeniere. Hadjim selv overholdt alle Kontrakter. Han lærte sine Landsmænd at respektere Ejendomsretten, idet han skød Fætterens Kameler, naar de kom i Bøndernes Korn. Efter Armeniernes Mønster anlagde han en Frugthave, og han begyndte at bygge et Hus, men døde, før det var færdigt — i Fred med alle.

En Lærer er senere kommet ud til Kolonien; om Dagen underviser han Børnene, og Araberbørnene følger undertiden med; tit møder de voksne efter endt Arbejde til Aftenskole. De gamle Sange lyder, og om Søndagen er der Bibellæsning. Læreren har fra Røde Kors lidt Kendskab til Sygepleje og optræder som Læge, naar der er Brug for det. Bedst af alt er, at Arabere og Armeniere færdes som gode Venner uden nogen Mistro. „Eders Gerninger er bedre

end vore", siger Araberne. Misak ordner alt, hedder det. „Det er mærkeligt", siger de om Misak, „skønt han er Kristen, saa tænker han dog mere end alle vi andre paa vort Folks Bedste".

Der har efterhaanden været mange Gæster, der er kommet for at se Kolonierne, der ligger ca. 250 km fra Aleppo — 5 Dages Karavanrejse — men Vejen kan tilbagelægges i Bil paa ca. 8 Timer. Alle er enige om, at det er gaaet udmærket med dette første Forsøg. Man beundrer Karen Jeppe, at hun med smaa Midler har kunnet sætte saa meget i Gang. Det vrimler med Børn, der sunde og raske vokser op til Glæde for Forældrene, hvoraf de yngste ikke har kendt meget til saadant lykkeligt Familieliv.

Forholdene har imidlertid medført, at man i særlig Grad har samlet sig om den sidst anlagte Koloni, Tineh (Figen), der ligger mellem Eufrat og Balikfloden. I Charb Bedros kunde man kun leje Jorden, og der blev efterhaanden for mange Vanskeligheder, og i Tel Samen blev der efter Hadjims Død Proces om Jorden, som en fjernere Slægtning gjorde Fordring paa, og det var vanskeligt at faa en tilfredsstillende Ordning med Overrislingen. I Tineh er man ikke afhængig af Vandet. Her drives Tørkultur. Under normale Forhold kan Vintersæden — Byg og Hvede — nøjes med Vinterregnen; men der er godt og rigeligt Vand, og to Vandhjul — Gaver fra Danmark — skaffer Vand til Haverne, saa der kan dyrkes en Mængde Frugt og Grøntsager. Og saa er Tineh et ualmindelig sundt Sted, her er ingen Fare for Malaria, og Hadjims Fætter — Medjem — er en god og hjælpsom Nabo. Første Aar var der god Høst, men den led en Del af Græshopper, men saa fulgte Uaaret 1931—32 uden Regn, og denne uhørte Tørke blev en Katastrofe for Nordsyrien. Dyrene døde — og undertiden Menneskene med — og de, der overlevede Elendigheden, stod uden Sædekorn og Husdyr. I Tineh klarede man sig nogenlunde. Vand havde man hele Tiden, det lykkedes at holde Liv i en Del af Dyrene og at sikre sig Saasæd, og nu arbejder man igen med frisk Mod.

Karen Jeppe har givet en Oversigt over Kolonisationen: Ialt kom 70 Familier til Tel Samen. Af disse drog 10 til Charb Bedros for at støtte de unge fra Optagelseshjemmet, medens der kom 11 fra Aleppo, og 30 blev hjulpet til Bosættelse ved forskellige Virksomheder i Omegnen. Af disse 111 Familier er 75 tilbage. En Snes Familier er draget til Bagdad for at komme i Forbindelse med Slægten, andre har faaet gode Stillinger som Gartnere i Oaserne, men om dem alle gælder det, at de forlod Tel Samen som holdne Folk efter at have betalt de Forskud, de fik til Starten. Kun en lille halv Snes Familier er vendt tilbage til Aleppo. Af de unge fra Optagelseshjemmet blev de 25 gode Bondefamilier, og der er saaledes 100 Familier, der er Grundstammen i Kolonien Tineh, og som Karen Jeppe har sat i Gang; men i Egnen findes mere end 200 Familier, og Karen Jeppe siger, at en Del af dem fik Mod til at komme, „fordi vi var her og blev her og stedse varetager deres Tarv i mange Henseender“. Misak er stadig Tillidsmand, men Egnen er rolig i enhver Henseende. Det var Araberne, der opfordrede ham til at begynde i Tineh. De saa, hvilken Betydning Armeniernes Arbejde havde for Egnen. „Nu er det vor Hovedopgave at føre an paa Landvæsenets Omraade“, skriver Karen Jeppe, og hun mener, at man vil naa meget vidt, efterhaanden som man gør flere Erfaringer med Jordens Behandling og de mest egnede Kornsorter.

Det sidste Billede derude fra er fra Paasken 1934. Steppen ligger som et grønt Tæppe, broderet med utallige brogede Blomster. Børnene leger med Paaskeæg, og Araberne kommer for at ønske Misak og Frk. Jeppe glædelig Paaske. Der er en højtidelig Gudstjeneste, hvor fire smaa Børn døbes. Regnen strømmer ned. Alt giver gode Løfter for Fremtiden.

Det var ikke uden Grund, Karen Jeppe skrev om Tineh: „Det er dog her, Fremtiden gror“. I et Privatbrev skrev hun: „Det er vel nok det bedste af det, vi har faaet sat i Gang, skønt alt jo har været paa krævet til sin Tid og paa sin Plads“. Og et andet

Sted skriver hun: „Naar jeg bliver rigtig gammel, haaber jeg at kunne trække mig tilbage til Tineh og passe Høns”. Hendes sidste Plan var at oprette et Sanatorium derude i den rene, friske Luft.

PIGEN FRA DANMARK — ARMENIENS UKRONEDE DRONNING.

Karen Jeppe blev aldrig „rigtig gammel”. I Slutningen af Juni 1935 fik hun under et Ophold i sin kære Koloni Tineh et heftigt Anfald af Malaria. Efter Lægens Raad førtes hun til Aleppo og indlagdes paa Hospitalet der, men havde ikke Kræfter til at modstaa Angrebet, og 7. Juli døde hun. Til det sidste beskæftigede hendes Tanker sig med Armenierne. „Hvad skal vi gøre for at hjælpe dem, der ikke har Tag over Hovedet?” gentog hun. Ogsaa de faderløse Børn laa hende stærkt paa Sinde. Den eneste Skandinav i Aleppo, en norsk Sygeplejerske, vaagede hos hende sidste Nat, og hun fortæller, at Karen Jeppe sidste Ord var: „Nu skal jeg flytte, men jeg frygter ikke”.

I Armenierkvarteret var der dyb Sorg. Det var jo deres gode Moder, deres trofaste Hjælper, der var kaldt bort. Da hun bliver stedt til Hvile, er det et sørgende Folk, der følger hendes Kiste. Men den armeniske Ærkebiskop gav et smukt Udtryk for Sorgen i Ordene: „Frk. Jeppe er ikke død, hun lever videre i alle vore Hjerter”.

BØJET, MEN IKKE KNÆKKET.

Mødet med Åge Meyer Benedictsens blev bestemmende for Karen Jeppe Livsbane. Ved Budskabet om hans Død skriver hun bl. a.: „Hvor blev jeg glad ved Armenierne, ved dette tapre, ukuelige Folk, der aldrig flygter og aldrig opgiver sig selv. Gang paa Gang bliver deres Hjem nedrevet tilligemed alt det, de har opbygget og opdyrket, og Gang paa Gang

sætter de Ploven i Jorden og begynder forfra. Gang paa Gang bliver de skuffede, svegne af dem, de troede bedst, men hvor kort varer det ikke, inden Haabet luer op i dem igen og faar dem til at afkaste Modløsheden og stræbe fremad mod nye Maal. Det er jo netop derfor, jeg aldrig kan blive træt af dem og aldrig finder Stillingen umulig eller Arbejdet haabløst" —.

„Hvad er det hos dette Folk, der har grebet dig saa stærkt, at du aldrig kan komme løs fra det? Jeg spurgte mig selv om det i mange Aar, førend jeg fandt Svaret, fandt det i deres Historie, der lærte mig at forstaa det dybeste i deres Natur.

Gennem den forstod jeg, at jeg stod over for vor Races, vor Kulturs, vor Religions Pioner, den, der gennem Aarhundreder havde staaet paa Vagt paa den yderste Skanse for alt det, der var dem og os helligt." Først af alle Folk tog de mod Kristendommen. Kirken blev „deres faste Borg i den haarde Kamp, blev det Sted, hvorind de reddede alt, hvad der var dem dyrebart, deres Sprog, deres Folkeejendommeligheder, deres høje sædelige Ideal, og der blev det altsammen bevaret, lutret og gennemtrængt af Kristendommens Aand". —

„Saaledes blev deres Liv en aandelig Enhed, samlet om Korset. Naar de kæmpede for det, saa kæmpede de for at bevare sig selv, og hellere lod de sig hugge i Stykker, end de gik paa Akkord med Livet, det var det store ved dem". —

„Saa opfyldtes da paa dem Ordet: „Den, som sætter sit Liv til, skal bevare det". De er Martyrfolket frem for noget, deres Martyrers Tal igennem Tiderne tælles i Millioner, men det armeniske Folk lever den Dag i Dag". —

„Det at kende dem til Bunds er det samme som at elske dem. — Det gaar os vel alle saadan, at det er Medlidenheden, der først fører os hen til Armenierne. Maatte det gaa mange, som det gik mig selv, at Medlidenheden bliver til Kærlighed".

Netop derfor er hun saa fyldt af Taknemmelighed

mod Åge M. Benedictsens. Hun slutter: „Saa er da disse faa Linier min Tak til ham, da han er død. De udtrykker kun ufuldkomment, hvad jeg skylder ham, paa en Maade hele mit Livs Lykke”.

En anden Gang udtalte Karen Jeppe: „Jeg rejste ud i sin Tid for at antage mig nogle husvilde, forældreløse Børn, hvis Nød var gaaet mig til Hjerter. Men da jeg kom ud, mødtes jeg med et Folk”.

Man vil ogsaa af dette forstaa, at Karen Jeppe ikke, som nogle Missionærer, har været ivrig for at faa Armenierne til at forlade deres nationale Kirke. Dertil havde hun for megen Respekt for den gregorianske Kirke. Det var jo dog gennem den, Armenierne i Aarhundreder havde faaet Kraft til at leve og Mod til at dø.

ET FOLKS MODER.

En Armenier, der er Tegner i den Systue, Karen Jeppe har oprettet i Aleppo, har sendt følgende Mindeord her til Danmark:

Til Karen Jeppe's Minde.

Moder!

Massakrerne brød ind over os Armeniere, Aar efter Aar fulgtes det ene Blodbad af det andet.

Da en Skare af landflygtige og plagede Mennesker dreves som en Kvæghjord gennem Ørkenen Racha, skete det, at min Moder døde. Saaledes undslap hun Tyrkernes Sværd. Jeg var da 13 Aar. Ensom slæbtes jeg gennem Elendighed og Smuds og endte som Slave hos Araberne. Paa den Maade levede jeg i 8 Aar, dels som Hyrde, dels som Kameldriver. Saa oplevede jeg en Dag den uventede Lykke at møde et barmhjertigt Menneske. Det var dig, kære Moder, som aabnede dit Hjem for mig. Der kom jeg sammen med nogle Lidelsesfæller ind under din Omhu.

Din milde Godhed fik os til at glemme vor svære Stilling, vore Ulykker. Flere af os var forældreløse

— du blev vor anden Moder. Og du var en virkelig Moder, en ny Cornelia. I dit Hjertes Godhed har du med hjælpsomme Hænder lært mig et Arbejde, hvorved jeg nu kan forsørge mig. Du har lært mig og mine Kammerater paany at forstaa og tale vort Modersmaal, og du har ført os tilbage til vort tabte Fædrelands Kirkeskikke.

Kommet til os fra et fremmed Folk kæmpede du som en sand Armenier for vort Land, for vor Ret. Dit Hjem blev vor Tilflugt, der slog vi Rod, der byggede vi vor Fremtid.

Hvad skulde vi have kunnet gøre uden din Støtte? Dig har jeg at takke for min nuværende Stilling, min Familie, min Lykke, mit Liv.

Tag derfor mod en Hyldest fra alle dem, du har reddet, fra mine Børn, fra mig selv. Vore Hjerter er dit Mausoleum. Vore Taarer skal vande Blomsterne paa din Grav.

Gid Jorden maa hvile let paa dig. Og gid du selv maa finde Ro og Glæde i den evige Freds Rige! Du, vor kære Velgørerinde, du er det værd.

En af dine Sønner.

Harutin Tschakerian.

En anden Armenier slutter sit Mindeord saaledes: „Og nu aflægger vi Armeniere dette Løfte: Moder, dit Støv vil vi stadig skærme, og naar vi bygger vor egen Hovedstad ved Foden af Ararat, vil vi bygge et Mindetempel for dig. Enhver Armeniers Hjerter er i Virkeligheden et Panteon for dig.

Armeniere, lad os blotte vore Hoveder og falde paa Knæ — et Guds Sendebud har forladt os”.

— — —
Forstaaer man saa ikke, at „Pigen fra Danmark”, den lille, skrøbelige Lærerdatter fra Gyllingskov, blev „Armeniernes ukronede Dronning”, et Folks Moder. Og maa ikke ogsaa vi, hendes Landsmænd, i Taknemmelighed og Ærbødighed bøje os for hende som en af de store, en af de Kvinder, der „kom uden Tyngde, kom med Fred”.